



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Uit mijn communistentijd

Jong, Fr.Edz. de

Citation

Jong, F. E. de. (1966). Boekbespreking van: Uit mijn communistentijd. *Acta Politica*, 2: 1966/1967(3), 246-248.

Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450357>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450357>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

BOEKBESPREKINGEN

KADT, J. de, *Uit mijn communistentijd*. Amsterdam (G. A. van Oorschot), 1965, 455 p.

De geschiedenis van de communistische beweging in Nederland begint langzamerhand wat uit de verf te komen. Jaren geleden al publiceerde Van Ravesteyn zijn 'Wording van het Communisme in Nederland', in de afgelopen jaargang van de Nieuwe Stem doet de oud Tribune redacteur Van het Reve zijn verhalen uit de prille jaren twintig, en met zijn eigen herinneringen doet Paul de Groot de gooi naar het podium der groten. Nu valt deze wat bizarre serie aan te vullen met de mémoires van J. de Kadet.

Ieder, die verwachten zou — een niet onbillijke verwachting, gezien 's mans latere optreden — dat hier een soort uitgebreide 'God that Failed' op tafel zou komen, vergist zich. Wel wordt in dit (hopelijk eerste) deel de afstand tussen het communisme en de schrijver in de latere hoofdstukken duidelijk, de rancune tegen het oude geloof neemt in dit boek geen plaats. Ook niet het tegendeel, de wat vergoelijkende mentaliteit van 'wat waren wij dom maar wat meenden wij het goed'. De Kadet toont zich in dit werk opnieuw de scherpe analyticus. Ditmaal van het eigen verleden. Zijn hulpmiddel schijnt daarbij het eigen geheugen te zijn — wat op zichzelf een prestatie heten mag. Noten en bibliografische aanwijzingen die van het tegendeel getuigen, ontbreken. Dat maakt dat het werk misschien toch wel meer dan nodig was geweest op schijnobjectiviteit berust.

Het is nl. in de overvloed van gegevens en in de scherpe ontleding van personen, stromingen en gebeurtenissen zo objectief van toon, dat het vermoeden moet rijzen: hier zijn heel wat bronnen nagezien; hier is een beeld geleverd, dat de uitkomst is van al hetgeen indertijd op papier zijn neerslag gevonden heeft, en dat door het geheugen van de schrijver aangevuld en geïnterpreteerd kon worden. Iedere verwijzing naar zulk bronnengebruik ontbreekt. Dat is natuurlijk voor mémoires in wezen geen afkeuring: een studie beogen die niet te zijn, integendeel, ze zijn als zodanig een zekere vrijbrief voor alle persoonlijke grillen — ze geven het recht het leven nog eens beter over te doen. Zien we zo Troelstra niet in een voortdurende polemiek met zijn oude tegenstanders gewikkeld gedurende vier delen gedenkschriften? Zien we Sam de Wolff niet ontroeren en bezweren op haast iedere pagina en Van Ravesteyn citaat na citaat leveren, zelfs in de kronkelingen van zijn indirecte rede? Deze drie leefden hun leven over en waren al schrijvend zichzelf gelijk zij waren in de beschreven tijden. Niet aldus, is mijn indruk, Jaques de Kadet. Hij observeert in deze pagina's zijn eigen verleden — hij gebruikt zijn geheugen als bron en juist daarom wordt de vraag opgeworpen die ik boven stelde: waarom blijkt niet, dat andere bronnen dan dat geheugen zijn gebruikt? Het is na het voorgaande een onbillijke vraag. Ik zou haar zelfs in willen trekken, als ze niet de gedachten geleid had naar de constatering, dat de verhouding van De Kadet tot zijn verleden de twee meest voor de hand liggende elementen mist: het negatief zelfkastijden, van wie de bestrijders, het positief anderen kastijden, van wie de verdedigers van het eigen oude standpunt zijn. Daarin ligt het bijzondere van deze 'gedenkschriften'.

Het bovenstaande wil natuurlijk niet zeggen, dat de persoon van de schr. uitgeschakeld is. Het blijven zijn herinneringen. Eens heeft hij in een vergeten essay zijn houding tegenover Herman Gorter afgepaald: 'Ja en Neen' — nu komt in de beschrijving van een vergadering waar Gorter spreekt, het onontkoombare bijzondere van deze man naar voren: 'De woorden 'gouden' en 'kristallen' die hij zo vaak in zijn gedichten gebruikt kwamen vanzelf naar voren als

men naar hem zat te luisteren. Het was, terwijl hij sprak, alsof er rondom hem een stralend schijnsel aanwezig was; het was alsof de woorden tegelijk klanken en kristallen waren — doordringend en tastbaar' (p. 164). Let wel: dit is geschreven door iemand die toen reeds tegenstander van Gorter was en die met hem in debat had willen komen. Dat deze indruk voor het nageslacht is vastgelegd is een reden voor dankbaarheid. Niet minder overigens als de beschouwingen over een man als Wijnkoop, aanvankelijk voor de Nederlandse Lenin versleten, of zelfs eigenlijk een oudere uitgave van de grote leider, die zich immers pas in de eerste wereldoorlog in die functie plaatste. Wijnkoops voorspellingen over het ineenstorten van Engeland in het begin der jaren twintig (overigens, onvermeld, wel in overeenstemming met de min of meer officiële leer der Komintern toen), Wijnkoops neiging zo min mogelijk opening van zaken te geven ('Jansen is Jansen, en wie dat niet gelooft is een slecht communist') — al deze andere trekken zijn het waard vastgelegd te zijn.

Natuurlijk gaat het niet aan, de groten uit het boek te lichten en de kleinen te vergeten. Maar wie kent nog de namen van Peper, Knuttel, Resink? Ze spelen een even grote, of grotere rol dan Frederik van Eeden en Radek, om maar twee befaamde extravaganen te noemen. Ze spelen die rol in een kleine groep roerige lieden, die door de overwinning van het bolsjewisme in Rusland met de repercussies, die deze voor de arbeidersbeweging langs ons stukje Noordzeestrand meebracht, naar voren kwamen.

Het is dan ook eigenlijk de ontwikkeling van die revolutie tot Sowjetstaat die in dit boek op de achtergrond staat. Het is de aantrekkingskracht van hetgeen ginds gebeurde, die velen uit de vakbeweging naar de communistische partij trekt. Zo is het ook van de vakbeweging uit, dat de Kadet zijn politieke rol gaat spelen. Daarbij doen zich complicaties tussen de nette heren van een neutrale P.T.T.-bond en de eigenlijk meer in de revolutionaire NAS-richting tot staken manende De Kadet voor. Alle scheuringen die zich in het partijje voordoen of alle groepporming erin en ernaast zijn zo te herleiden op twee factoren: de persoonlijke verschillen van mening en van structuur der Nederlandse 'deelnemers' maar ook op de weerslag der Russische gebeurtenissen. Terzake van de opstand van Kronstadt (tegen het revolutionaire regiem door de matrozen, die zelf dat regiem hadden helpen vestigen), terzake van de Nieuwe Economische Politiek, worden de standpunten ingenomen. De Kadet is nog trouw partijgenoot: 'Niet Kronstadt, maar de NEP' is zijn leuze als spreker.

De twijfel komt wanneer de Hollandse meningverschillen tot in Rusland doordringen en de 'Hollandse kwestie' op een congres der Komintern besproken en beëindigd wordt. Dan gaan de persoonlijke verhoudingen tussen Wijnkoop, Zinovjev en Radek een rol spelen, dan zien we de Kadet door Moskou lopen en met Trotskisten in contact, met Sneevliet in conflict komen. Ziehier wat de Kadet, immer van zichzelf en zijn meningen overtuigd, in Moskou wilde bereiken: 'Voor mij was het de vraag in hoever ik de Russische invloed kon gebruiken om in de Nederlandse partij de leiding te krijgen; maar dat die leiding daarin zou moeten bestaan om de partij en de Internationale tot een onafhankelijke positie ten opzichte van Rusland te brengen, — daaraan bestond — bij mij niet meer de minste twijfel' (p. 343).

Men zou kunnen zeggen, wat voor de Russen de 'Hollandse kwestie' was, was voor de Hollanders, althans voor de Kadet, de 'Russische kwestie'. In de verhouding hier te lande leidt die tactiek tot het oprichten van een Bond van Kommunistische Strijd en Propaganda-clubs (BKSP), die echter weer te niet gaat wanneer blijkt dat voor een deel der leden (onder instigatie van Henriëtte Roland Holst) kritiek op de CPH overbodig blijkt wanneer deze ten dele bijdraait — terwijl voor de Kadet hier juist de breuk met het communisme begint.

Het verschil van mening met de ook-opposant Sneevliet was voordien al

tot uitbarsting gekomen. Het zij hier vermeld, niet om de inhoud ervan, maar om de woorden, waarmee de Kadet het beschrijft. Daarin steekt namelijk de sleutel tot dit boek, en dus tot de persoon van de man, die er zijn herinneringen in neerlegde:

'Sneevliet hield nu een donderspeech tegen mijn sectarische eigenschappen, mijn intellectuele hoogmoed, mijn verachting van de revolutionaire arbeiders, mijn belasting van zijn weldoordachte tactiek, die ik voor lafheid had uitgemaakt. — In de loop van mijn leven zou ik die donderspeech, in allerlei varianten en variaties, nog zéér vaak horen. Ze is natuurlijk ook volkomen juist: als men de waarden van zijn tegenstanders aanvaardt en hun maatstaven erkent. — Mijn structuur brengt nu eenmaal mee dat ik dat *niet* kan doen; en dat ik daarom ook nooit boos ben op de tegenstanders die zo tegen me tekeer gaan, maar dat hun betogen me ook niets doen' (p. 374).

Dat laatste is een geruststellende gedachte voor een rencensent.

Fr. de Jong Edz.

GROOT, P. de, *De dertiger jaren, 1930-1935*. Herinneringen en overdenkingen. Amsterdam (Pegasus), 1965. -222 p.

'Herinneringen en overdenkingen' — zo luidt de ondertitel van het boekje van Paul de Groot, de huidige aanvoerder der Nederlandse communistische partij. Het is een mooie ondertitel: ze maakt de lezer meteen los van het denkbeeld, dat het hier om alleen maar mémoires gaat. Hij is gewaarschuwd en weet, dat hij niet om de geschiedenis van de communistische partij te leren kennen naar dit boek zal moeten grijpen. Des te meer zal hem het beeld boeien, dat van die partijen in de herinneringen van de schrijver naar voren komt — en dankzij de daaraan toegevoegde 'overdenkingen' — het beeld dat de schr. van zichzelf heeft — of geeft. En langs een omweg komt hij dan toch bij de geschiedenis van de CHP (later CPN) terecht, want het is minstens zo belangrijk te ervaren hoe een bepaalde groep mensen over de feiten denkt, als te weten hoe die feiten 'eigenlijk' waren. In het kort: uit dit boek valt een stuk geestelijke structuur van de schr. af te lezen in de wijze waarop hij de gebeurtenissen releveert — en daar hij een man van gezag heet te zijn, steekt daar dan ook meteen een aardig stukje denkwereld van zijn aanhang in.

Laten we eens beginnen met de weergave van een speciaal historisch feit en wel een feit dat iedereen kan toetsen, die iets afweet van de historie van de jaren dertig. Dat is natuurlijk het meest ominieuze feit: de 'Machtergreifung'. Nu zijn daar vele boeken aan gewijd en vele meningen over verkondigd. Het gaat mij thans niet om de discussie daarover — maar om de verkorte weergave der gebeurtenissen, die zo langzamerhand zo gedétailéerd bediscussieerd zijn, dat men het zich niet meer permitteren kan zonder nuance in de stem zijn samenvatting te geven. Welnu, zie hier de samenvatting, zoals die kennelijk opgeld doet bij de schrijver en de zijnen:

In 1933 beschikte hij (Hitler) reeds over een groot leger van gehuurde 'stormtroepen', waarmee hij een gewapende terreur tegen de partijen van de arbeiders en andere democratische kringen ontketende en zo de bevolking in paniek bracht. — Van die paniek maakte de Hitler-partij gebruik om de macht te veroveren zonder formeel de wetten te overtreden. — Hitler dwong zijn formele benoeming tot Rijkskanselier door staatspresident Hindenburg af. — De massavervolgving van de communisten geschiedde formeel op grond van een beschuldiging van 'brandstichting in de Rijksdag' en het proces hierover werd formeel door het oude justitie-apparaat gevoerd tegen de fractievoorzitter van de K.P.D. in de Rijksdag, Torgler, en tegen Dimitroff, van wie men wist dat

hij bestuurder van de Communistische Internationale was'. (p. 114/115).

Ik heb in het bovenstaande de alinea's weggelaten en door streepjes vervangen. Men vergewisse zich in gedachten van de stilistische uitwerking van de één zin en één feit per alinea stijl: dat hoort wel bij het versimpelde beeld, dat uit deze weergave oprijst. Een beeld, waarbij het niet duidelijk is waarom Hitler 'reeds' in 1933 over stormtroepen beschikte — maar misschien is bedoeld: 1923? Wat betekent het, dat die troepen 'gehuurd' waren? Ik heb zo'n idee, dat er een minachtende reminiscentie aan 'huursoldaten' achter steekt — maar heus, ook zonder deze ongenueanceerde mededeling was de S.A. al erg genoeg. Vervolgens is het niet helemaal duidelijk hoe men van paniek gebruik moet maken om macht te veroveren. Mij schemert wel iets, maar meer dan schemeren is het niet. Maar de tekst vraagt om verdere analyse. De wetten werden 'formeel' niet overschreden, H. dwong een 'formele' benoeming tot kanselier af, en het geding werd 'formeel' gevoerd tegen... Het eerste geval van deze formaliteiten is duidelijk en inderdaad op de hoogte van het tegenwoordige algemene oordeel: wel terreur, geen wetsovertreding. Het tweede geval, dat van de benoeming, ligt moeilijker. Eerder meldt de schrijver dat hijzelf op een vakverenigingscongres in Moskou tot secretaris werd benoemd, maar daar niets meer van vernam — het was, zo zegt hij: een formaliteit. Zou Hitler er heus na 1933 ook niets van gemerkt hebben dat hij Rijkskanselier was? En ten derde: het proces. Dat staat ook wel bekend als proces Van der Lubbe. Nu kan men betogen, dat dat een pure formaliteit was, en dat achter deze ongelukkige figuur het politieke gerecht zich tegen de communistenleiders richtte. Maar waarom moet dat hier juist andersom gezegd worden? En van der Lubbe verzwegen?

U noemt dit een al te formele kritiek? Zij is, helaas, slechts symptomatisch voor de al te gemakkelijk partijdige wijze waarop woorden en begrippen gehanteerd worden. Zij is in het bovengenoemde geval apart, maar in principe is ze niet anders, wanneer het b.v. gaat om de mededeling, dat in Frankrijk door reformistische scheurmakers gedwongen de Confédération Générale du Travail Unifiée door de communisten wordt opgericht. Deze C.G.T.U. is namelijk ontstaan naast en uit het oude C.G.T. Zoals de naam 'Unifiée' al aangeeft voor degenen die deze speciale taal beheersen, heeft hier een afscheiding plaats gevonden, die aan de oude eenheid afbreuk deed. Het betoog is natuurlijk duidelijk: de communisten waren door de leiding gedwongen uit te treden — die leiding moet dus als scheurmakerig te boek staan. (p. 81).

Ook over de betekenis van het begrip 'iets doen' moet de lezer ingelicht zijn voor hij zich aan de lectuur zet. Het is crisis in Nederland. De SDAP en het NVV 'doen niets', op enkele interpellaties na; hoogstens vragen zij om betere regeling van de werklozensteun en als ze eindelijk in 1935 met het Plan van de Arbeid komen, doen ze nog niets anders dan een wat verbeterde werkverschaffing voorstaan. Nu kan men over de effectiviteit van de Keynesiaans geïnspireerde en op Mannheim gebaseerde economische planningsgedachten twisten — dat ze méér beogen, dan werkverschaffing was echter zelfs destijds voor de CPN zo duidelijk, dat ze korte tijd later met een eigen dergelijk plan voor de dag kwam. Maar dat meldt de schr. niet. Wel, dat de CPN iets dééd: nl. stakingen organiseren. Zo zou men de val van het kapitalisme helpen verhaasten. Ook over de effectiviteit van deze maatregelen wil ik hier niet twisten, maar men dient te weten, dat in dit boek het eigen doen altijd écht 'doen' is, dat van anderen niet.

Vermoedelijk schuilt in dit geheimzinnig onderscheid van eigen en ander ook de kennis omtrent de 'objectieve en de subjectieve factoren' die de geschiedenis beheersen. Enige malen doemen ze achter de regels van Paul de Groot op. En, het moet gezegd worden: het stáát heel geleerd — het is het misschien